SİVİL MİMARLIK ÖRNEKLERİNE BİR DEĞERLENDİRME ÖNERİSİ: AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ ¹

A SUGGESTION TO EVALUATION OF CIVIL ARCHITECTURE: AF- YONKARAHİSAR EXAMPLE

Fatih SEMERCİ¹, Büşra GÜMÜŞ²

¹*Necmettin Erbakan Üniversitesi Müh. Mim. Fak. Mimarlık Bölümü, Konya / Türkiye*

²*Necmettin Erbakan Üniversitesi Müh. Mim. Fak. Mimarlık Bölümü (Yüksek Lisans Öğrencisi),
Konya / Türkiye*

ORCID ID: 0000-0002-1017-5141¹, 0000-0002-3744-8760²

Öz: Tarihi kent bölgeleri ve geleneksel binalar geçmiş uygarlıkların yaşamları hakkında bilgi veren en önemli kanıtlardır. Bu geleneksel değerlerin korunması kapsamında tarihi mirasın yeniden korunması ve canlandırılması kültürel devamlılığın bir göstergesidir. Korumanın asıl amacı mimari, tarihi, çevresel, görsel ve estetik özelliklerini değerlendirerek kültürel mirası canlandırmaktır. Koruma planları kapsamında gerekli olan bu değerlendirme çalışmalarında, plan esaslarını belirlemek kaçınılmazdır. **Amaç:** Bu çalışmada koruma kararları öncesinde gerekli olan mimari değerlendirme aşaması için bir yöntem önermek amaçlanmıştır. **Yöntem:** Önerilen yöntem, bir derecelendirme sistemine dayanmaktadır. Afyon il merkezindeki Çavuşbaş mesken yerleşmesi bu derecelendirme yöntemini uygulamak için çalışma alanı olarak belirlenmiştir. **Bulgular:** Koruma planları hazırlanacak olan tarihi yerleşmeye ait mimari özellikleri değerlendirmek için sistematik bir yöntem önerilmiştir. Çalışmada, geleneksel sivil yapılar, dış ve iç mimari özellikleri açısından değerlendirilmiş ve A, B, C ve D grupları farklı değerler olarak sınıflandırılmıştır. Bu gruplama koruma kararları için fayda sağlayacaktır. **Sonuç:** bu çalışma bir model kabul edilerek, geleneksel konutların bulunduğu bölgelerin özgünlük değerlerinin saptanmasına yardımcı olabileceği gibi bu bölgelerin koruma kararlarına da birer altlık veri oluşturabilmektedir. Uzman ekiplerin belirlenmesi için sistematik bir yaklaşım ve gerekli ekipman sağlanmasına yardımcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Afyon, Kültürel Miras, Mimari Değerlendirme, Koruma Planı, Sınıflandırma, Geleneksel Konut

Abstract: Historic urban sites and traditional houses are the most important evidence of the past life style. The conservation of these traditional values in the context of conservation and revitalization of architectural heritage is in a sense the preservation of culture. The main goal of conservation is to enliven cultural properties by evaluating their architectural, historical, environmental, visual and aesthetic characteristics. **Aim:** These evaluation studies, which are essential in the context of conservation plans, are inevitable phases to determine the principles of the plans. **Method:** This study is aimed to propose a method for the architectural evaluation phase, which is essential before conservation decisions. The proposed method is based on a gradation system. Center district Çavuşbaş in Afyon/Turkey is determined as the area to test this gradation method. **Result:** It is proposed that this method explains the systematic way for evaluating architectural features belonging to historic sites whose conservation plans are to be prepared. In the study, traditional buildings are evaluated from the point of their exterior and interior architectural characteristics and classified as different value groups: A, B, C and D. This grouping will be advantageous to conservation decisions. Different technical teams may be organized to be responsible for these various value groups. **Conclusion:** a systematic approach for the determination of specialized teams and required equipment will be achieved. Thus, an accurate determination of required time and cost estimates will be realized.

Key Words: Afyon, Historical Environment, Cultural Heritage, Classification, Heritage Conservation, Conservation Planning, Traditional Dwellings

Doi: 10.17365/TMD.2017.2.6

- (1) *Sorumlu Yazar: Fatih SEMERCİ, Necmettin Erbakan Üniversitesi Müh. Mim. Fak. Mimarlık Bölümü, Konya / Türkiye, fsemerci@gmail.com, Geliş Tarihi / Received: 19.03.2017 Düzeltme Tarihi / Kabul Tarihi / Accepted: 12.07.2017 Makalenin Türü: Type of article (Araştırma – İnceleme / Research Review) Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yok / None “Etik Kurul Raporu Yok – No Ethics Committee Report*

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Mayıs / Haziran / Temmuz / Ağustos 2017 Sayı: 11 Yaz Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

May / June / July / August 2017 Issue: 11 Summer Time

ID:173 K:246

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

GİRİŞ

Konutlar; onu kullanan insanların kültürel ve sosyal anlayışını yansıtan, geçmişle gelecek arasındaki bağlantıyı sağlayan mimari değerlerdir. Geleneksel konut mimarisi, halk tarafından oluşturulduğu gibi halkın yaşama

biçimini, kültürünü, döneminin teknolojisini doğrudan günümüze yansıtmaktadır. Bu açıdan bakıldığında konutlar; kültürel, tarihi, ekonomik ve coğrafi etmenlerin şekillendirdiği yapılar olarak kültürü yansıtan mimarinin en önemli parçalarındandır (Eldem, 1989:38).

Şekil 1. Türk Evi'nin Yapısal Öğeleri (Arseven, 1947:572)

Eski eserlerimizin içerisinde aile yapısını ve yaşayışını mimari değeri olan geleneksel konutlar kadar bu derece detaylı yansıtmak başka bir mimari yapı çeşidi bulunmamaktadır. Konutlar insanın ve ailenin koruyucu kültürel çevresini oluşturmakta, dünyadaki yapıların %80-85'i konutlardan meydana gelmektedir. Buna göre bilginin öncelikle konut alanında

ortaya konulmuş olması gerekmektedir (Şekil 1), (Cansever, 1994:192).

1970'li yıllardan itibaren Batıdaki gelişmelerin etkisiyle başlayan kültür varlıklarının korunması ve sonraki

kuşaklara aktarılması düşüncesi çerçevesinde ilgi görmeye başlayan eski konutlar ile ilgili çalışmaların sayısı gün geçtikçe artmakta;

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Mayıs / Haziran / Temmuz / Ağustos 2017 Sayı: 11 Yaz Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

May / June / July / August 2017 Issue: 11 Summer Time

ID:173 K:246

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

yayınlar çoğalmaktadır. Artan bu ilgiye karşılık, kent dokusunun önemli bir unsuru olan konutlar zamanın ve doğanın olumsuz etkileri, yapı malzemesinin dayanıksızlığı, hızlı ve yanlış kentleşme, tarihi koruma bilincinin oluşturulamaması gibi sebeplerden dolayı hızlı bir şekilde de yok olmaya başlamıştır (Demirci, 2011).

ÇALIŞMANIN AMACI

Çalışma alanı olarak belirlenen Afyonkarahisar, 1900’lü yıllardan günümüze ulaşan mimari eserleri ve sokak dokusuyla zengin bir mirasa sahiptir. Mevcut bu eserleri ve sokak dokusunu analiz etmek tarihsel süreçte Afyonkarahisar’ın değişim ve gelişimini incelemek açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle yerleşmedeki geleneksel konutların sosyal ve mimari açıdan incelenmesi amaçlanmış ve daha önce yapılmış olan çalışmalardan farklı olarak ele alınmıştır. Çalışmanın amacı geleneksel konut mimarisini metodolojik bir yaklaşımla değerlendirmek ve günümüz durumunu analiz etmektir. Değerlendirilmesi yapılan yapıların mevcut durumlarının analizi ve özgün hallerini ne kadar koruyup korumadıklarının tespiti bu çalışmanın asıl amacını oluşturmaktadır.

ÇALIŞMANIN KAPSAMI

Çalışmada geleneksel sivil yapıların mimari değerlerinin analiz edilmesi ve günümüz durumlarının ortaya konması amacıyla, Afyon il

merkezindeki Çavuşbaşı bölgesi çalışma alanı olarak belirlenmiştir.

Çalışmada ilk olarak geleneksel konutun mimari değerleri araştırılmış ve bu yapıların tüm mimari özellikleri ortaya konmuştur. Bu araştırmanın ışığında alan çalışması yapılmış ve geleneksel konutların mimari özellikleri tespit edilmiştir. Geleneksel konuta ait her bir mimari değerin değerlendirmeye alındığı çalışmada yapıların mimari zenginlikleri belirlenmiş ve yapıların bu doğrultuda sınıflanması mümkün olmuştur. Bu sınıflama ile yapıların özgün değerlerini ne seviyede ortaya koymuş olduğu belirlenmektedir.

ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Yerleşmedeki geleneksel evlerin sosyal ve mimari açıdan incelenmesi daha önceden birçok çalışma için araştırma konusu olmuştur. Bu çalışmalarda geleneksel konut mimarisi ve sokak dokusunun çok yönlü araştırıldığı görülmektedir (Öztank, 2013). Aynı zamanda mimari yapı elamanlarının da ele alındığı görülmektedir (Yıldırım, 2006). Bu nedenle, bu çalışmada somut mimari değerler üzerinden bir yaklaşım ile yapıların analiz edilmesi değerlendirme çalışmasının çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bu şekilde geleneksel konutları mimari açıdan metodik bir bakış açısıyla analiz etmek istenmektedir.

Çalışmada Çavuşbaşı yerleşmesindeki geleneksel sivil yapılar cephe ve iç mimari

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Mayıs / Haziran / Temmuz / Ağustos 2017 Sayı: 11 Yaz Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

May / June / July / August 2017 Issue: 11 Summer Time

ID:173 K:246

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

(planlama ve dekorasyon) değerleri açısından ikiye ayrılarak incelenmiştir. Bölgedeki konutların tümüyle ilgili iç değerlere ulaşılmayacağı için, dış ve iç değerler farklı sınıflandırılmıştır. Cephe ve iç mimari değerler ışığında oluşturulan formüller sayesinde objektif sonuçlar almak mümkün olmuştur. Dış değerlendirmede 20 geleneksel ev incelenirken, iç değerlendirmede sadece 6 ev hakkında çalışma yapılmıştır. Yapılan değerlendirme sonucunda elde edilen sonuç değerler ile yapılar 4 sınıfa ayrılmıştır. A, B, C, D sınıfı yapılar olmak üzere 4 gruba ayrılan yapıların, oluşturulan tablolar ile ne denli bir değişim geçirdiğini görmek mümkün olmuştur. Dış (cephe) ve iç (mimari) değerlendirmeye göre yapı gruplamalarının kıyaslanmasının yapılması sağlanmıştır.

ÇALIŞMANIN KISITLARI

Bu çalışmada geleneksel konut örnekleri incelenmiştir. Anadolu'nun bir çok bölgesinde yer alan geleneksel konutun değerlendirilmesi Afyon İli merkezinde yer alan Çavuşbaşı Bölgesi özelinde yapılmıştır.

KURAMSAL ÇERÇEVE ve LİTERATÜR TARAMASI

Geleneksel Anadolu konutları 19.yy'dan itibaren kendini göstermeye başlamış ve günümüze dek varlığını devam ettirmiş mimari kazanımlardır. Bu yapıların mimari değerlerinin yanı sıra özgün hallerinin tes-

pit edilmesi ve korunması önem arz etmektedir. Birçok yapının zamanla dönüştüğü ve yok olduğu bilinmektedir. Mimari niteliğe sahip bu yapıların korunması ve restore edilmesi günümüz sorunları arasında yer almaktadır. Bu nedenle bu sorunun çözülmesine yardımcı bir çalışma olarak ortaya konan çalışmada geleneksel konutun araştırılmasında Sedat Hakkı Eldem'in "Türk Evi", Cengiz Bektaş'ın "Türk Evi", Celal Esat Arseven'in "Sanat Ansiklopedisi" ve Turgut Cansever'in "Ev ve Şehir" başlıklı eserlerinden yararlanılmıştır. Afyon özelinde geleneksel konutun araştırılmasında ise Öztank'ın "Afyonkarahisar Geleneksel Konut Mimarisi" ve Yıldırım'ın "Geleneksel Afyonkarahisar Evlerine Ait Kapılar" kaynaklarından faydalanılmıştır. Ayrıca Afyon Valiliği arşivi ile Afyon Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü de bilgi ve belgeler konusunda yardımcı olmuştur.

ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Korunması gereken kültürel mimari yapılar mevcut durumlarının analiz edilmesi ile birbirinden ayrılmaktadır. Geleneksel konutlarda özgün durum tespitlerinin yapılması, yapılacak koruma çalışmalarına yardımcı bir adım olarak değerlendirilebilir. Mevcut durum değerlendirmesine sahip bir geleneksel yapının yenileme çalışması daha verimli ve doğru olacaktır.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Mayıs / Haziran / Temmuz / Ağustos 2017 Sayı: 11 Yaz Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

May / June / July / August 2017 Issue: 11 Summer Time

ID:173 K:246

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Bu araştırmada ele alınan geleneksel Anadolu konutunda korumaya yönelik çalışmaların birçok sorun içermesi bu çalışmanın ele alınmasına sebep olmuştur. Araştırmada özellikle geleneksel konutun koruma çalışmalarında bilinçsiz ve yanlış koruma problemine değinilmektedir. Son derece önemli bir mimari probleme sahip koruma anlayışına bir arayış ve çözüm aşaması oluşturmak için böyle bir çalışmaya gidilmiştir. Bu sebeple konu alt problemlerin belirlenmesi ve konuya yönelik yöntem ile alan çalışmasını öngörmektedir. Bu şekilde çalışmanın ilk aşaması olarak alan çalışması yapılacak olan bölgenin konut dokusu incelenmiş ve sonrasında bölgenin geleneksel konut dokusunun analizine geçilmiştir. Bu aşamada mevcut problem iki bölümde incelenmiştir. Yapıların cepheleri ve iç mimari bölümleri ayrı sorun olarak ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

AFYON GELENEKSEL KONUT DOKUSU

Afyonkarahisar, Ege bölgesinin İç Batı Anadolu Bölümünde bulunmaktadır. Denizden yaklaşık 1000 metre yükseklikte bulunan Afyonkarahisar'ın etrafı dağlarla çevrilidir. Adını ortasındaki Karahisar kalesinden almaktadır. Kentte yerleşim kale çevresinde başlamış sonraları mahalleler dağların etekle-

rinden ovaya doğru yayılmıştır. Çalışma alanı da kale çevresinde olup, kentte 'Çavuşbaş' olarak bilinmektedir. Afyonkarahisar'da kentsel sit alanı, Karahisar Kalesi başta olmak üzere Hıdırlık Dağı eteklerinden başlayıp Otpazarı Cami, Bedesten, Keçeciler Çarşısı, Anıtpark, Başçeçme Cami, Olucak ve Taşpınar çeşmeleri ile sınırlanmaktadır (Öztank, 2013:55). Afyonkarahisar Merkezde 406 olmak üzere toplamda 947 tane tescilli eser bulunmaktadır. Bunlar 165 dinsel yapı, 188 kültürel yapı, 38 idari yapı, 4 askeri yapı, 38 endüstriyel ve ticari yapı, 46 mezarlık, 8 şehitlik, 6 anıt ve abide, 4 kalıntı eser ve 450 sivil mimarlık örneğinden oluşmaktadır (Kültür Bak., 2016:23)

Kentsel sit alanı içerisinde koruma altına alınan bu evler, kale çevresindeki ilk yerleşim yerlerindendir. Kentsel sit alanı içerisinde 18 mahalle mevcuttur. Bu alanda 214 konut, 16 cami, 10 türbe, 14 çeşme, 3 hamam, 1 han, 1 bedesten, 1 kilise kalıntısı bulunmaktadır (Kültür Bak., 2016:23). Kentsel sit alanı ve çevresinde Hicri 1318'de (Miladi 1902) çıkan yangında birçok yapı kullanılamaz hale gelmiştir. Dönemin padişahı II. Abdülhamit tarafından bölgeye gönderilen mimar ve ustalar tarafından zarar gören sivil mimarlık örnekleri yeniden yapılmıştır. Çalışma alanı seçiminde geleneksel mimarinin özelliklerini hala belirgin biçimde taşıyan Cami

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Mayıs / Haziran / Temmuz / Ağustos 2017 Sayı: 11 Yaz Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

May / June / July / August 2017 Issue: 11 Summer Time

ID:173 K:246

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Sokak, Tacahmet Caddesi, Zaviye Türbe Caddesi seçilmiştir.

Şekil 2. Çalışma Alanı Ve Çevresi
-Afyonkarahisar Korumalı İmar Planı (Afyonkarahisar Belediyesi / 2016)

GELENEKSEL AFYONKARAHİSAR EVLERİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Afyonkarahisar evleri bölgenin iklimi, yöredeki yapı malzemeleri, kullanıcı ailelerin ihtiyaçları gibi etkenlere göre yapılmış olup; yapıldığı dönemin sosyal, kültürel, ekonomik hayatı hakkında bilgi vermektedir.

SOKAK ÖZELLİKLERİ

Kent, kıvrımlı sokaklara sahipken 1900’lü yılların başlarında çıkan yangında tamamen yanan sokakların yerini ızgara planlı sokaklar almıştır (Şekil 3). Genellikle ızgara planlı sokaklar olsa da kıvrımlı sokaklarda görülmek-

tedir. Izgara planlı sokaklar doğrusal olup eğime dik oluşan bazı sokakların bazılarında fazla eğimden dolayı merdiven zorunluluğu ortaya çıkmıştır (Resim 1). Merdiven kullanımı yayalar için sürekliliği bozucu olmamasına rağmen araç trafiği için adeta çıkmaz sokak haline gelmiştir. Arazinin fazla eğimli olması sokaklara hareket kazandırmıştır. Sokak genişlikleri geleneksel sokak genişliklerine göre fazla olup ortalama 8-10 metre arasındadır. Evlerin girişi sokağa açılır. Ayrıca konutların alt katlarında boşaltma yapılarak sokağın devamlılığının sağlanmasına yörede köprüaltı denilmektedir. Çalışma alanında köprüaltı örneklerine rastlanmamaktadır (Öztank, 2013:22 28).

Şekil 3. Izgara Plan Şeması–Kale çevresi
(Afyonkarahisar Belediyesi/ Korumalı İmar Planı)

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Mayıs / Haziran / Temmuz / Ağustos 2017 Sayı: 11 Yaz Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

May / June / July / August 2017 Issue: 11 Summer Time

ID:173 K:246

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Resim 1. Eğimli sokak dokusunda merdiven kullanımı (Gümüş, 2016:1)

CEPHE ÖZELLİKLERİ

Afyonkarahisar evlerinin cepheleri incelendiğinde cumbalar, çatı odaları, kapı pencere özellikleri, yapıların birbirine bitişik inşa edilmiş oluşu dikkati çeken temel unsurlardır. Karasal iklime sahip olan Afyonkarahisar’da soğuk iklim nedeniyle yapılan binalar dışa değil içe dönüktür. Bu yüzden de avlu kültürü oluşmamıştır. Evlerin girişleri direk sokağa açılır (Öztank, 2013:33-39).

Konutlar genellikle bitişik nizam inşa edilmiştir (Resim 2), ancak köşe parseller çift cephelidir (Resim 3). Bazı evlerin girişleri sokaktan içeriye çekilmiş, yapıların dış cephelerinde girintiler oluşturularak girişler buradan sağlanmıştır. Bu sayede cepheye ha-

reket kazandırılmış, giriş bölümü sokaktan çekilerek özelleştirilmiştir. Ayrıca dışarıdan binaya karşı olabilecek olumsuz etkilerinden kaçınılmış; yağmur, rüzgâr, gürültü, güneş ışığı gibi muhafaza edilmiştir (Resim 4).

Resim 2. Bitişik Cepheli Konut Örnekleri (Gümüş, 2016:1)

Resim 3. Sokağa Hâkim Köşe Parsel (Gümüş, 2016:2)

**Resim 4. Sokaktan Çekilen Konut Girişi
(Gümüş, 2016:2)**

Evler genellikle bodrum üzeri tek katlı, bodrum üzeri iki katlı, bodrumsuz iki katlı ve az sayıda da olsa üç katlıdır. Katlar arası yatay silmelerle belirginleştirilmiştir, böylece binaların kat sayısı kolayca anlaşılmaktadır. Konutların çoğu bodrum hariç simetrik, zemin katta taşlık varsa zemin kat asimetriktir. Bodrumlu konutlarda ana girişin dışında bodrum kata dışarıdan girişi sağlayan tali giriş bulunur. Bahçesi olan konutlar da ise ana giriş haricinde bahçeden girişlerde görülmektedir.

Yapıların ana giriş kapılarının üzerinde farklı geometrik şekillerde pencereler açılmış, bu sayede güneş ışığının içeriye alınıp giriş holünün aydınlatılması sağlanmıştır, ayrıca bu pencerelerin üzerinde genellikle binaların yapım tarihi yer almaktadır.

CUMBALAR

Cephelerin en önemli özelliklerinden biri cumbadır. Cumbalar; manzaraya yönelmek, üst katlarda mekânları büyütmek için altı boş olarak dışarıya doğru taşırılarak tasarlanmıştır. Afyonkarahisar evlerinde genellikle her binanın cumbası vardır. Bu cumbalar ahşap payandalarla desteklendiği gibi alt kısımlarının ahşap malzeme ile eğimli bir şekilde kapatıldığı da görülmektedir. Çalışma alanında cumbalı konutlara oldukça çok sayıda rastlanmaktadır (Öztank, 2013:77).

Cumbalar cephe boyunca olabildiği gibi bazı binalar da girişin iki yanında oda boyu çıkma yapılarak oluşturulmuştur. Bu sayede bina girişi cephede vurgulanmıştır (Resim 6). Cephede simetrik olan veya yapıyı 2/1, 3/1 oranında ayıran cumbalar da görülmektedir. Dikdörtgen şekilde cumbalar olduğu gibi kenarları pahlı gönye çıkmalar da geleneksel konutlarda vardır (Resim 5).

**Resim 5. Girişi Vurgulayan Pahlı Cumba
(Gümüş, 2016:3)**

Resim 6. Girişi Vurgulayan Dikdörtgen Cumba (Gümüş, 2016:3)

Resim 7. Cumbalarda Payanda (Eliböğünde) Kullanımı (Gümüş, 2016:3)

PENCERELER

Geleneksel Afyonkarahisar evlerinde pencereler güneş ışığını içeriye en iyi alacak şekilde düzenlenmiştir. Genelde dikdörtgen şeklinde pencereler görülmekte olup kemerli pencereye sahip konut sayısı oldukça azdır. Kemerli pencere örneklerine çalışma alanında rastlan-

mamaktadır. Yola bakan cephelerde büyük ve korkuluklu pencereler, bodrum katlarda alçak pencereler kullanılmıştır. Cumbaların çıkıntı yapan kısımlarında da pencereler kullanılarak içeri giren ışık miktarı arttırılmıştır. Ayrıca üst katlardan giriş kapısını görecektir şekilde konumlandırılan pencereler de konutlarda genellikle görülmektedir (Kültür Bak., 2016:28).

Pencerelerde parmaklık kullanımı oldukça fazladır. Dekore edilmiş metal korkuluklar kullanılmıştır. Konutlarda, zemin kattaki korkuluklardan bazıları dışarıyı seyretmek için dışarıya taşırılarak yapılmıştır. Bazı konutlar da ise pencere yüksekliğinin yarısına kadar ahşap kafes korkuluklar bulunmaktadır. Bu korkuluklar sayesinde hava şartlarından korunmuş ayrıca mahremiyette sağlanmıştır (Yıldırım, 2006:17).

Resim 8. Farklı Pencere Tipi (Gümüş, 2016:4)

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Mayıs / Haziran / Temmuz / Ağustos 2017 Sayı: 11 Yaz Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

May / June / July / August 2017 Issue: 11 Summer Time

ID:173 K:246

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Resim 9. Farklı Pencere Tipi (Gümüş, 2016:4)

Resim 10. Farklı Pencere Tipi (Gümüş, 2016:4)

olup, zemberekteki kol aşağı yukarı hareket ettirilip çıkan ses adeta bir kapı zili olarak kullanılmıştır. Zemberek, uç kısımları süslemeli bir tutma kolu ile kilidin mandalını hareketle geçiren metal bir dilden oluşan sistemdir (Yıldırım, 2006:122-33). Kapı kolları ve tokmaklarında da özelleşmelerin olduğu görülmektedir (Resim 13).

Resim 11. Giriş Kapısı (Gümüş, 2016:5)

KAPILAR

Evlerde genellikle ikit giriş kapısı bulunmaktadır. Taşlığa giriş için tek kanatlı ahşap kapı, üst kata giriş için ise taş merdivenle çıkılan çift kanatlı kapı bulunmaktadır (Resim 11). Kapı yanlarında ve özelliklede üzerindeki aydınlık pencerelerinde ahşap süslü kafesler dik-kati çekmektedir. Kapıların genelinde süsleme kullanılmamış, sade tutulmuştur. Kilit sistemi olarak evlerin çoğunda zemberek kullanılmış

Resim 12. Bodrum Tali Kapısı (Gümüş, 2016:5)

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Mayıs / Haziran / Temmuz / Ağustos 2017 Sayı: 11 Yaz Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

May / June / July / August 2017 Issue: 11 Summer Time

ID:173 K:246

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Resim 13. Kapı Kolu Örneği (Gümüş, 2016:5)

Resim 14. Kesme Taş Kullanılan Konut (Gümüş, 2016:6)

YAPI MALZEMESİ ve YAPIM TEKNİKLERİ

Konutların genellikle bodrum katlarının taş kâgir, üst katlarının ahşap karkas arası dolgulu, hımış yapılar olduğu görülmektedir. Çok az konutta bodrum ve zemin kat kesme taş, diğer katların ahşap karkas olduğu görülmüştür. Binalarda subasman kotu yaygın olarak 7-8 basamak ile dışarıdan çıkılmaktadır. Ayrıca subasman seviyesi genellikle taş kâgir bazı binalarda ise kesme taştır (Yıldırım, 2006:11), (Resim14).

Resim 15. Ahşap Karkas Konut (Gümüş, 2016:6)

PLAN ÖZELLİKLERİ

Tek katlı, iki katlı, üç katlı olarak yapılmış Afyonkarahisar evlerinin giriş katı taşlık, mutfak, depo, kiler, tuvalet, odunluk gibi bölümlerden oluşmaktadır. Bunun üstünde, yapının bir kısmını kaplayan ara kat; alçak tavanlı, küçük pencere, depo odası bulunur. Alt katta ise mutfak, kiler ve yörede esvap taşı olarak bilinen çamaşır taşının bulunduğu yani

çamaşırların yıkandığı bölüm vardır (Resim 16). Ayrıca gayrimüslimlere ait evlerde şarap mahzeni de görülebilmektedir.

Üst kat aile ve konuklara ayrılmış odalardan oluşur. Odalarda tüm gereksinimleri karşılayan dolap, yüklük, raf gereksinimini karşılayan nişler bulunmaktadır. Dolaplar, odanın bir ya da iki yanını kaplamaktadır. Dolapların bir tanesi gusülhane olarak kullanılır. Dolap kapıları genelde tek kanatlı, gusülhane dolapları ise çift kanatlıdır. Odaların bazılarında ocak bulunmakta olup alçı sıvalı, kesme taş veya yağlı boya bezemelidir. Odalar oturma, yemek, çalışma, yatma gibi eylemlerin gerçekleştiği mekânlar olup sofaya açılır (Öztank, 2013:57).

Soğuk iklim koşulları nedeni ile konutlar iç orta sofalıdır. Sofanın sokağa bakan kısmında sedir, diğer ucunda ise katlar arası irtibat sağlayan ahşap merdiven bulunmaktadır. İki girişli konutlarda birinci kat girişi sofaya açılır. Büyük, yüksek tavanlı başoda, sokağı en iyi görececek şekilde düzenlenmiştir. Minder ve işlemeli yastıklarla süslü seki üstü (yöre ağzında maket) sokağı ve girişi görebilen pence-releri olan cumbalar ile sokağa açılır (Resim 17). Odaların, özellikle başodanın tavanında özenli ahşap işçiliği görülür. Başoda hariç diğer odalarda ve hollerdeki tavanlarda özenli süslemeler görülmemektedir. Ahşap kaplama üzeri çıta kari geometrik motifler ve ortada göbek bulunur (Öztank, 2013:57).

Resim 16. Bodrum Katta Esvap Taşı (Gümüş, 2016:7)

Resim 17. Başoda (Gümüş, 2016:7)

GELENEKSEL KONUT ANALİZİNDE METODOLOJİ ve ALAN ÇALIŞMASI

Geleneksel konutlar değerlendirilirken iç ve dış değerlerine çeşitli derecelendirme kriterlerine göre puanlar verilmiştir. Bu kriterler geleneksel mimari özelliklere ve yörenin karakteristik mimari elemanlarına göre belirlenmiştir. Dış (cephe) değerlendirme kriterlerine göre incelenen binaların hepsinin içine girilememiştir. Toplamda 20 tane geleneksel yapı dış (cephe) derecelendirme kriterlerine göre

incelenmiş, bunlardan sadece 6 tanesi iç (mimari) derecelendirme kriterlerine göre incelenbilmiştir (Resim 18,19).

Resim 18. Çalışma Alanı/Cami Sokaktan Görünüş (Gümüş, 2016:8)

Resim 19. Çalışma Alanı/Tacahmet Caddesinden Görünüş (Gümüş, 2016:8)

DIŞ (CEPHE) DEĞERLENDİRME

Dış (cephe) değerlendirmede derecelendirme kriterleri, yapı özgünlüğünün değişimine ait katsayı, cephe tiplerinin katsayısı, cephe elemanlarının çeşidi ve evlerin bulunduğu sokaktaki yerleşimi hesaplanarak yapılmak-

tadır. Değişimin katsayısı ile cephe tiplerine ait katsayılar, cephe elemanlarının puanı ile çarpılarak, elde edilmektedir. Bu puana evin yerleşim değerine göre 10 puan eklenmektedir. Cephe değişim formülü aşağıda verilmiştir.

Dış (cephe) değişim = ($K_d \times K_c \times P_c$) + 10, “ K_d ” değişimin katsayısı, “ K_c ” cephe çeşitlerinin katsayısı, “ P_c ” cephe elemanlarının çeşidi ve yerleşimin puanı 10 olarak belirtilmiştir.

Değişimin katsayısı (K_d): Değişime uğramamış, az değişime uğramış, ciddi değişime uğramış olan evler sırasıyla üç, iki, bir katsayıları ile derecelendirilmektedir.

Cephe tiplerinin (çeşitlenmesi) katsayısı (K_c): Geleneksel cephe tipleri, farklı mimari elemanların bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Geleneksel tarzda olan cephe tiplerinin tamamı değerlendirmede dikkate alınırken, cephe tipini en iyi şekilde yansıtanlara öncelik verilmektedir. Orijinal cephesini koruyan evler, orijinal cephesi az değişime uğrayan evler, cephe özelliklerinde ciddi değişime uğrayan evler sırasıyla üç, iki, bir katsayıları ile derecelendirilmektedir.

Cephe elemanlarının çeşidi (P_c): Geleneksel evlerin mimari elemanları liste haline getirilmektedir. Az görülen mimari elemanlar detaylı işçilik, mükemmel bir cephe karakteri gösterdiği için olumlu bir faktör kabul edile-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Mayıs / Haziran / Temmuz / Ağustos 2017 Sayı: 11 Yaz Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

May / June / July / August 2017 Issue: 11 Summer Time

ID:173 K:246

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

rek yüksek puanlar verilmektedir. Ahşap detaylı kapı 4, dekore edilmiş parmaklık 4, kafes 4, pencere altı ahşap dekorasyonu 4, çatı alınlığı 4, alınlık altı profil 4, detaylı payanda 4, çatı odaları 4, dekore edilmiş çatı saçağı 4, balkon 4, kemerli kapı-pencere 4, cumba 3, basit bahçe kapısı 3, basit kapı 1, dikdörtgen pencere 1, kapı üzeri aydınlık pencereleri 1 ile puanlandırılmıştır.

Yerleşimin derecelendirilmesi: Yerleşmedeki geleneksel evlerin bazıları önemli noktalarda konumlanmıştır. Evler sokağın köşesinde, sokağın sonunda, cadde üzerinde, cadde yakınında veya caddeye etkisi olan bir yerde konumlanmıştır. Bu nedenle, yerleşim yeri dikkate alınarak yapılan değerlendirmede evlere on puan verilmektedir (Semerci, 2017).

DIŞ (CEPHE) DEĞERLENDİRME BULGULARI

Dış (cephe) değerlendirmede 20 konut seçilmiş ve puanlandırılmıştır. Değişimin katsayısında (K_D), değişime uğramamış bina görülmemektedir. Az değişime uğramış 17 konut ve çok değişime uğramış 3 konut görülmüştür.

Cephe çeşidinin katsayısı (K_C) de orijinal cephesini korumuş bina görülmemektedir. Orijinal cephesi az değişmiş 17 konut, cephe özelliklerinde ciddi değişiklik olmuş 3 konut görülmüştür.

Cephe elemanlarının çeşidi (P_C)’de ahşap detaylı kapı 18, dekore edilmiş parmaklık 17, kafes 6, pencere altı ahşap dekorasyonu 17, çatı alınlığı 2, alınlık altı profil 2, detaylı payanda 12, çatı odaları 4, dekore edilmiş çatı saçağı 2, balkon 5, kemerli kapı-pencere 2, cumba 14, basit bahçe kapısı 2, basit kapı 18, dikdörtgen pencere 20, kapı üzeri aydınlık pencereleri 6 konutta görülmüştür.

Toplamda incelenen 20 konuttan 5 tanesi A, 12 tanesi B, 1 tanesi C, 2 tanesi D grubu olarak sınıflandırılmıştır.

Sonuç olarak, dış değerlendirmesi dikkate alınarak derecelendirilen evlerin değeri 0-35 arasında ise D grubunda, 36-60 arasında ise C grubunda (**Resim 23**); 61-120 arasında ise B grubunda (**Resim 22**) ve 121-270 arasında ise A grubunda (**Resim 20, 21**) sınıflandırılmıştır.

Resim 20. “A” Grubu Konut Örneği (Gümüş, 2016:9)

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Mayıs / Haziran / Temmuz / Ağustos 2017 Sayı: 11 Yaz Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

May / June / July / August 2017 Issue: 11 Summer Time

ID:173 K:246

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Resim 21. ‘A’ Grubu Konut Örneği
(Gümüş, 2016:10)

Resim 22. ‘B’ Grubu Konut Örneği
(Gümüş, 2016:11)

Resim 23. ‘C’ Grubu Konut Örneği
(Gümüş, 2016:11)

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Mayıs / Haziran / Temmuz / Ağustos 2017 Sayı: 11 Yaz Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

May / June / July / August 2017 Issue: 11 Summer Time

ID:173 K:246

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Tablo 1. Geleneksel Konutların Dış (Cephe) Değerlerinin Analizi

	ADRES	DEĞİŞİMİN KATSAYILARI																							CEPHE ÇEŞİDİNİN KATSAYILARI																							CEPHE ELEMANLARININ ÇEŞİDİNE GÖRE																							YERLEŞİM				SON PUAN	DEĞERİ
		ADA / PARSEL	DEĞİŞİME UĞRAMAMIŞ	AZ DEĞİŞİME UĞRAMIŞ	CİDDİ DEĞİŞİME UĞRAMIŞ	ORJİNAL CEPHESİNİ KORUMUŞ	ORJİNAL CEPHESİ AZ DEĞİŞMİŞ	CEPHEDE CİDDİ DEĞİŞİKLİK OLMUŞ	AHŞAP DETAYLI KAPI	DEKORE EDİLMİŞ PARMAKLIK	KAFES	PENCERE ALTI AHŞAP DEKORASYONLU	ÇATI ALINLIĞI	ALINLIK ALTI PROFİL	DETAYLI PAVANDA	ÇİHAĞNİMA (ÇATI ODASI)	DEKORE EDİLMİŞ ÇATI SACAĞI	BALKON	KEMERLİ KAPI PENCEREİ	CUMBA	BASİT BAĞÇE KAPISI	BASİT KAPI	DİKDÖRTGEN PENCERE	KAPI ÜZERİ AYDINLIK PENCERESİ	SOKAK KÖŞESİNDE	SOKAK SONUNDA	CADDE ÜZERİNDE	CADDE YAKIN/ CADDEYE ETKİSİ OLAN																																																
1	TACAHMET CADDESİ	497 A / 7 P	*			*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	126	A																																														
2	TACAHMET CADDESİ	497 A / 6 P		*			*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	132	A																																														
3	TACAHMET ESKİ KARAKOL SOKAK	211 A / 5 P		*			*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	68	B																																														
4	TACAHMET ESKİ KARAKOL SOKAK	211 A / 6 P			*		*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	10	D																																														
5	TACAHMET ESKİ KARAKOL SOKAK	211 A / 7 P		*			*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	150	A																																														
6	TACAHMET CADDESİ	213 A / 1 P		*			*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	110	B																																														
7	TACAHMET CADDESİ	213 A / 2-3 P		*			*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	160	A																																														
8	TACAHMET CADDESİ	213 A / 4 P		*			*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	114	B																																														
9	CAMI SOKAK	206 A / 5 P			*		*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	38	D																																														
10	CAMI SOKAK	206 A / 6 P		*			*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	96	B																																														
11	CAMI SOKAK	212 A / 8 P		*			*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	100	B																																														
12	CAMI SOKAK	212 A / 12 P		*			*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	48	C																																														
13	CAMI SOKAK	212 A / 16 P		*			*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	84	B																																														
14	TACAHMET CADDESİ	223 A / 1 P		*			*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	78	B																																														
15	TACAHMET CADDESİ	497 A / 5 P		*			*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	142	A																																														
16	TACAHMET CADDESİ	223 A / 6 P		*			*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	64	C																																														
17	ZAVIYE TÜRBE CADDESİ	200 A / 3 P			*		*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	18	D																																														
18	ZAVIYE TÜRBE CADDESİ	198 A / 8 P		*			*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	94	B																																														
19	ZAVIYE TÜRBE CADDESİ	207 A / 7 P		*			*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	78	B																																														
20	ZAVIYE TÜRBE CADDESİ	207 A / 8 P		*			*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	116	B

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Mayıs / Haziran / Temmuz / Ağustos 2017 Sayı: 11 Yaz Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

May / June / July / August 2017 Issue: 11 Summer Time

ID:173 K:246

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

İÇ (MİMARİ) DEĞERLENDİRME

İç mimari değerlendirmede değişimin katsayısı, plan tipleri ve plan elemanları dikkate alınmaktadır. Değişimin katsayısına 10 puan eklenerek elde edilen sonuç plan elemanlarının puanı ile çarpılmaktadır.

İç değişim= (Kd + Pt) Pe, “Kd” değişimin katsayısı, “Pt” plan çeşidinin durumu, “Pe” plan elemanlarının durumudur.

Değişimin katsayısı (Kd): Değişime uğramamış, az değişime uğramış, ciddi değişime uğramış olan evler sırasıyla üç, iki, bir katsayıları ile derecelendirilmektedir.

Plan tiplerinin durumu (Pt): Dış holü ve alternatif olan, iç holü ve alternatif olan, holü koridor olmuş ve belirli bir plana göre yapılmış olmayan plan tipleri olarak sınıflandırılır ve 10 puan verilmektedir. Eğer holü koridor şeklinde ise 5 puan verilmektedir.

Plan elemanlarının durumu (Pe): Geleneksel mimaride olan bütün plan elemanları listelenmektedir. Az rastlanan plan elemanlarına yüksek puan verilirken, birçok evde yaygın olarak karşılaşılan plan elemanlarına düşük puan verilmektedir.

Dekore edilmiş kapı, eski merdiven, dekore edilmiş dolap, sedir(divan), dekore edilmiş tavan, çeşme, yüklük, gusülhane, ateş yeri (ocak),esvap taşı, basit dolap olarak toplam 11 başlıkta incelenmiştir. Dekore edilmiş

kapı, eski merdiven 4; dekore edilmiş dolap, sedir(divan) 3;dekore edilmiş tavan, çeşme, yüklük, gusülhane, ateş yeri (ocak),esvap taşı, basit dolap 2 ile puanlandırılmıştır.

Sonuç olarak, evin mimari değeri 0-35 arasında ise D grubunda; 36-60 arasında ise C grubunda; 61-120 arasında ise B grubunda ve 121-220 arasında ise A grubunda sınıflandırılmıştır.

İÇ (MİMARİ) DEĞERLENDİRME BULGULARI

İç mimari değerlendirme yapılırken 20 konutun 6 tanesinin içine girilebilmiştir. Değişimin katsayısında(K_d), değişime uğramamış bina görülmemektedir. Az değişime uğramış 5 konut ve çok değişime uğramış 1 konut görülmüştür.

Dış holü ve alternatif olan, holü koridor olmuş plan, belli bir plana göre yapılmamış konut görülmemektedir. 6 konutun tamamı iç holü ve alternatif olan plan şemasına sahiptir.10 ile puanlandırılmıştır. Dekore edilmiş kapı 3, eski merdiven 6, dekore edilmiş dolap 5, sedir (divan) 1, dekore edilmiş tavan 5, çeşme 1, yüklük, gusülhane 5, ateş yeri (Ocak) 5, esvap taşı 1, basit dolap 5 konutta görülmüştür.

Toplamda incelenen 6 konuttan 5 tanesi A, 1 tanesi C grubu olarak sınıflandırılmıştır. Bu sayede geleneksel Afyonkarahisar evlerinde

mekân kurgusunun korunduğu, mekânlardaki mimari elemanların çok fazla değişime uğ-

ramadığı, mekânlarda kendini fark ettirdiği görülmüştür.

Tablo 2. Geleneksel Konutların İç Mekân Değerlendirmeleri

	ADRES	ADA / PARSEL	DEĞİŞİMİN KATSAYILARI			PLAN ÇEŞİDİNİN DURUMU				CEPHE ELEMANLARININ ÇEŞİDİNE GÖRE										SON PUAN	DEĞERİ	
			DEĞİŞİME UĞRAMAMIŞ	AZ DEĞİŞİME UĞRAMIŞ	CİDDİ DEĞİŞİME UĞRAMIŞ	DIŞ HOLÜ VE ALTERNATİFİ OLAN PLAN	İÇ HOLÜ VE ALTERNATİFİ OLAN PLAN	HOLÜ KORIDOR OLMUŞ PLAN	BELLİ BİR PLANA GÖRE YAPILMAMIŞ	DEKORE EDİLMİŞ KAPI	ESKİ MERDİVEN	DEKORE EDİLMİŞ DOLAP	SEDİR (DİVAN)	DEKORE EDİLMİŞ TAVAN	ÇEŞME	YÜKLÜK	GUSÜLHANE	ATEŞ YERİ (OCAK)	ESVAP TAŞI			BASİT DOLAP
1	TACAHMET CADDESİ	497 A / 7 P		*			*			*	*	*	*	*		*	*	*	*	*	312	A
2	TACAHMET CADDESİ	497 A / 6 P		*			*			*	*	*		*		*	*	*		*	252	A
3	ZAVIYE TÜRBE CADDESİ	200 A / 3 P			*		*				*										48	C
4	ZAVIYE TÜRBE CADDESİ	198A / 8 P		*			*				*	*		*		*	*	*			202	A
5	ZAVIYE TÜRBE CADDESİ	207 A / 7 P		*			*				*	*		*		*	*	*		*	204	A
6	ZAVIYE TÜRBE CADDESİ	207 A / 8 P		*			*			*	*	*		*	*	*	*	*		*	276	A

TARTIŞMA

Tarihsel açıdan eski olmak olumlu bir faktördür. Geleneksel konutun özgün planlaması, günümüzde değerini koruyan mimari ve nitelikli eser bakımından önem arz etmektedir (Gabriel, 1958:33). Korunmakta olan yapılar ile kentin geçmişine bağlılığını artırmaktadır. Kent sahip olduğu mimari ile değerlendirilmektedir (Adams, 1988:53). Bu nedenle koruma ve korumanın nasıl olacağı önemli bir konudur. Bu doğrultuda korunacak yapıların öncelikle birbirinden ayrışması gerekmektedir. Bu ayrışmanın sağlanması içinde

yapıların ön değerlendirmeye tabi tutulması gerekmektedir (Bachelard, 1996:67). Bu çalışmada, yapıların mimari değerlendirmesi yapılırken tarihsel olarak eski evlere daha fazla puan verilmesi sonucu belirmektedir. Araştırmada, binaların yapım tarihleri kesin olarak belirlenemeyeceği için iç ve dış karakterlerin yardımıyla bir varsayım da bulunmak amaçlanmıştır. Bölgedeki binaların yaşı ile ilgili, bölgede yaşayan insanlardan sözlü olarak edinilen bilgilere göre alt sınıflar daha basit evler inşa ederken, üst sınıflar zengin cephe düzenine sahip evler inşa etmişlerdir

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Mayıs / Haziran / Temmuz / Ağustos 2017 Sayı: 11 Yaz Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

May / June / July / August 2017 Issue: 11 Summer Time

ID:173 K:246

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

(Goodwin, 1965:76). Belli bir mimari karaktere sahip olmayan bazı evlerin, geleneksel evler kadar eski tarihe dayandığı söylenmektedir. Mimari karaktere dayalı varsayımlar yardımıyla yapılan tarihsel değerlendirmeler yanlış sonuçlar ortaya çıkarabileceği düşüncesiyle çalışma kapsamında bina yaşı dikkate alınmamıştır. Bunun yerine tarihi değerleri niteliğinde aranmış ve mimari özelliklerin tespiti ile sonuca gitmek hedeflenmiştir. Bu şekilde sınıflamalar ve değerlendirmeler yapılmıştır (Semerci, 2017:252). Yapılan bu çalışma ile geleneksel Afyonkarahisar mimari örneklerinin genel özellikleri incelenmiştir. Geleneksel dokusu bozulmamış Tacahmet caddesi, Camii Sokak, Zaviye Türbe Caddesi'ni kapsayan çalışma alanındaki binalar kullanılarak genel özellikler örneklenmiştir. Geleneksel Afyonkarahisar konutlarının karakteristik özellikleri belirlenmiştir. Çalışmada Afyonkarahisar geleneksel sivil mimarlık örnekleri iç ve dış derecelendirme kriterlerine göre de incelenmiştir. Geleneksel dokusu bozulmamış Tacahmet Caddesi, Camii Sokak, Zaviye Türbe Caddesi çalışma alanı olarak seçilmiş, bu alanda 20 tane konut incelenmeye alınmıştır. Günümüzde kentsel sit alanı içinde olan bu alanda, 1900'lü yılların başından günümüze ulaşabilen binalar; iç ve dış değerlendirme katsayılarına göre incelenmiştir. Dış değerlendirmede değişim katsayısı, cephe çeşidi katsayısı, cephe elemanlarının çeşidi ve konumu; iç değerlendirmede

değişimin katsayısı, plan çeşidi, cephe elemanlarının çeşidi derecelendirme kriterleri olmuştur (Semerci, 2017:252). Elde edilen puanlara göre konutlar A-D arası 4 farklı grupta sınıflandırılmıştır. İncelenen konutlar dış derecelendirmede 5 tane A, 12 tane B, 1 tane C, 2 tane D olarak gruplandırılmıştır. İç değerlendirmede ise 5 tane A, 1 tane C olarak gruplandırılmıştır. Yapılan incelemelere ve derecelendirmelere göre 1900'lü yılların başından günümüze ulaşabilen binaların cepheleri çok büyük değişime uğramamış, yapılan müdahaleler (renk, kapı-pencere değişimi, eklenmesi, kapatılması vb.) aslını yansıtmassa da genel cephe özellikleri ve mekân kurguları ve iç mekân elemanları büyük ölçüde korunarak günümüze ulaşmıştır. Sonuç olarak; Afyonkarahisar anıtsal ve sivil mimarlık örnekleri dış cepheleri, mekânları ve sokak dokusuyla geçmişten günümüze uzanmaktadır. Bu mimari eserler sayesinde geçmiş hakkında bilgi edinmemiz sağlamaktadır. Ayrıca bu binalar Afyonkarahisar'ın kültürünü, yaşayış tarzını, yemeklerini insanlara tarihi bir doku içerisinde sunarak kentlinin hafızasını diri tutmakta, gelen turistlere yöreye tanıtmakta yardımcı olmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışma, Türkiye'de korunması amaçlanan tarihi yerleşimlerdeki geleneksel evlerin mimari açıdan değerlendirilmesi için alternatif

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Mayıs / Haziran / Temmuz / Ağustos 2017 Sayı: 11 Yaz Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

May / June / July / August 2017 Issue: 11 Summer Time

ID:173 K:246

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

bir öneri sunmayı amaçlamıştır. Önerilen bu yöntem, koruma planları hazırlanmak istenen tarihi bölgelere ait değerlendirme için yol göstermektedir. Yöntemin geçerliliği benzer tarihi bölgelerde daha farklı uygulamalarla test edilme imkânına sahiptir. Bu derece önemli testlerin Türkiye’de tarihi yerleşmelerdeki geleneksel evlere ait mimari değerlerin doğru tespitle sonuçlanacağı düşünülmektedir. Bu değerler orijinal cephe düzenleri, plan tipleri, mimari elemanlar ve onların tamamen katkıda bulunduğu tarihi çevredir. Tespit, A-D dört farklı değer grubunun oluşturduğu bir sınıflandırma tarafından takip edilmektedir. Bu grupta, koruma için karar alırken fayda sağlamaktadır. Bu grupta tipinin önemi tarihi çevreyi oluşturan binalarda mimari özelliklerin potansiyelini belirlemektedir. Bu uygulama, binaların restorasyon projelerinin detaylarını aydınlatarak ilk verilere ulaşması, uzman ekibin belirlenmesinde sistematik bir yaklaşım ve gerekli ekipman sağlaması, gerekli zaman ve maliyeti belirlemesi açısından faydalı görülmektedir.

ÖNERİLER

Bu araştırmadan beklenen fayda koruma planlarında sistematik bir çalışma süreci oluşturmak için veri sağlamaktır. Bu nedenle yapılacak koruma çalışmalarında sürecin ilk aşaması olarak ele alınması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- ADAMS, J. S., (1988).** “Cities and Their Vital Systems: Infrastructure Past, Present and Future”, Washington, D.C., National Academy Press, ss.108-145
- AHUNBAY, Z., (1996).** Tarihi Çevre Koruma Ve Restorasyon, Yem Yayınları, İstanbul
- ARSEVEN, C. E., (1947).** Sanat Ansiklopedisi, s. 572, Milli Eğitim Yayınları, İstanbul
- BACHELARD, G., (1996).** Mekânın Poetikası. çev. A. Derman, Kesit Yayıncılık, İstanbul, ss. 32-35
- BEKTAŞ, C., (2016).** Türk Evi, YEM, İstanbul
- CANSEVER, T., (1994).** Ev ve Şehir, s. 192, İnsan Yayınları, İstanbul
- DEMİRCİ, D., (2011).** Isparta Evleri, s. 9, Isparta Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Isparta
- GABRIEL, A., (1958).** Une Capitale Turque, Brousse, Paris
- GOODWIN, G., (1975).** “The Ottoman House”, A History of Ottoman Architecture, London, s.428-453
- GÜMÜŞ, B., (2016).** Büşra Gümüş Kişisel Fotoğraf Arşivi, Afyon

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Mayıs / Haziran / Temmuz / Ağustos 2017 Sayı: 11 Yaz Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

May / June / July / August 2017 Issue: 11 Summer Time

ID:173 K:246

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

ELDEM, S. H., (1989). Türk Evi, Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı, İstanbul

İPEKOĞLU, B., (2006). An Architectural Evaluation Method For Conservation Of Traditional Dwellings, Building And Environment, Sayı:41, 386–394, Doi:10.1016/j.buildenv.2005.02.009

KULELİ, E., (1998). Özgün İşlevini Sürdüremeyen Anıtların Yeniden Kullanım Sorunları, DEÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir

MORLEY D., ROBINS K., (1997). Kimlik Mekânları. çev. E. Zeybekoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s.107

ÖZER, B., (1989). Olumlu ve Olumsuz Uygulanışlarıyla Mimari Yaratmada Tarih ve Gelenegin Yeri, Yapı Dergisi, s:35, 36-38, İstanbul, ISSN 1300-3437

ÖZTANK, N., (2013). Afyonkarahisar Geleneksel Konut Mimarisi ve Sokak Dokusunun Analizi, s.44-49, Ege Mimarlık Dergisi, İzmir ISSN 1301-9694

PEKGÖZLÜ KARAKUŞ, D., (2014). Bergama Evleri’nde Kapı Süslemeleri, Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi, Sayı:03,Cilt 1, ss.57, Doi: 10.17365/TMD.201439196

SEMERCİ, F., UĞUR, B.S., (2017). Geleneksel Konya Evlerinin Mimari Değerlerinin Analiz Edilmesi, Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi, ss. 238-255 Doi: 10.17365/TMD.2017.1.005.x

TEKELİ, İ., (1989). Kentsel Korumada Değişik Yaklaşımlar Üzerine Düşünceler, Türkiye II. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, Ankara

YILDIRIM, K., (2006). Geleneksel Afyonkarahisar Evlerine Ait Kapılar Üzerine Bir Araştırma, Gazi Üni. MMF Dergisi, Ankara, Sayı:6, ss.119-137 doi: 10.18603/std.97201 UR

EMİNAĞAOĞLU, Z., (2015). Kırsal Konutun Cephe Tipolojileri – Artvin Örneği, Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi, ss.76-97 Doi: 10.17365/TMD.2015511331

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Mayıs / Haziran / Temmuz / Ağustos 2017 Sayı: 11 Yaz Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

May / June / July / August 2017 Issue: 11 Summer Time

ID:173 K:246

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

EXTENDED ABSTRACT

The main aim of the historical urban conservation is to take measures for the conservation of the historical environment. It can be clearly determined that in various earlier researches, the subject is examined in multidimensional approaches by the outline of these measures. In the context of these approaches, the importance of the physical characteristics conservation is emphasized together with cultural, social and economic aspects. Depending on the previous researches, the frame of research was determined by examining the subjects of conservation plans. **Aim:** In this outline and limits of this special study is aimed to pay attention to the technical estimation of architectural characteristics in the production of the plan. Also, this starts a theoretical argument related to conservation. With this approach, it is developed in the form of the detailed evaluation method, which should be considered in the conservation plans. **Method:** In this study, given a method for architectural evaluation phase preceding decisions for conservation that is proposed with the concern of prevention of demolition of architectural characteristics. This study is generated of available data obtained from a certain traditional historic site Cavusbas (Center of the city), Afyon, in Turkey. The architectural and social analyses of the traditional houses in the area were realized in an earlier study. Therefore, the concern of this paper is to contribute to the architectural evaluation of the traditional houses with a new methodical approach. Traditional dwellings are evaluated from the point of their exterior and interior architectural characteristics. Since interior studies about all the traditional houses are not possible, the exterior and interior characteristics are taken into account separately in the architectural evaluation. While 20 traditional houses are evaluated according to external properties, only 6 are evaluated according to interior characteristics. In the external evaluation, the degree of alteration, facade types, facade elements and contribution of the houses to the street with their locations are taken into consideration. The coefficients related to the degree of external alteration and facade types are multiplied by the point of facade elements. If the house has an environmental value as regards its location, 10 points are added to the obtained value. In the internal evaluation, if one of the classic plan types is seen in the house, 10 points are added to the coefficient related to the internal alteration of the house (if the classic hall is in corridor form, instead of 10 then 5 points are added) and this is multiplied by the point of plan elements; thus, the internal evaluation of the house is obtained. This paper has aimed to propose an alternative method for the architectural evaluation of traditional houses in historical sites subjected

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Mayıs / Haziran / Temmuz / Ağustos 2017 Sayı: 11 Yaz Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

May / June / July / August 2017 Issue: 11 Summer Time

ID:173 K:246

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

to conservation in Turkey. The presented method illuminates the systematic way to evaluate architectural features belonging to historical sites whose conservation plans are to be prepared.

Conclusion and Result: The validity of the method can be tested through further applications in similar sites. It is thought that such critical tests involving the above-described analytical gradation will result in a correct determination of the architectural values belonging to traditional houses in Turkish historical sites. These values are original facade orders, plan types, architectural elements and their overall influence to the historic environment. The determination will be followed by a classification leading to four different value groups A–D. This grouping will be advantageous while determining decisions for conservation. However, it should be underlined that these value groups will not necessarily match with certain intervention types. Nevertheless, different technique teams may be organized as responsible for these various value groups. The importance of this type of grouping is determining the potentials of architectural features in the buildings, which constitute the historical environment. Its benefits at the implementation phase are as follows:

- The buildings in the same group will present similar working density. Then, phasing in the implementation will be possible. For example, a standard working process can be developed.
- The preliminary data, which will illuminate the details of the restoration projects of the buildings, will be provided.
- A systematic approach to the determination of the specialized team and the required equipment can be supplied.
- It can be useful for preparing working program determining the required time and cost.